

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УМОВ ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ

Капуста О. О.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Одним із найбільш вагомих питань сучасної військової психології у пошук чинників і механізмів успішної і продуктивної адаптації військових до умов несення служби. Оскільки, саме продуктивність адаптації визначає ефективність бойової підготовки військових, їх спроможність виконувати бойові задачі та нести службу. Тому цілком логічним і закономірним виявляється факт виокремлення поняття адаптації у самостійний об'єкт, вивченню якого надається особлива увага, як з боку теорії (Г. Балл, В. Семиченко, Ю. Урманцев), так і у контексті розв'язання широкого кола прикладних психологічних, психофізіологічних і соціально-психологічних проблем як військових спеціалістів (О. Блінов, І. Ващенко, М. Гарнага [1], О. Кокун, В. Корольчук, П. Криворучко, С. Лукомська, Т. Соченко, Т. Титаренко), так і військовослужбовців строкової служби чи або ж під час мобілізації (Е. Афонін, М. Боришевський, В. Васютинський, Л. Доценко [2], В. Марченко, М. Пірен, Ж. Сенокосов, Л. Шестопалова [3]).

Водночас ряд теоретичних і прикладних аспектів даної проблеми залишаються поки що недостатньо з'ясованими. Як засвідчив здійснений нами аналіз літератури, вивчення особистісних властивостей військовослужбовців залишається на периферії уваги психологів. Очевидна нерозробленість теоретичних і прикладних аспектів зазначеної проблеми та об'єктивна необхідність підвищення ефективності підготовки військовослужбовців до ефективного виконання службових функцій і зумовили вибір теми даного дослідження.

Для емпіричного вивчення адаптації військових нами проведене комплексне дослідження, у якому взяли участь 60 військовослужбовців Військової частини 2269 Національної гвардії України. Дослідження проведене з використанням методик «Багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» (МЛО-АМ) А. Маклакова і С. Чермя та методика діагностики соціально-психологічної адаптації (К. Роджерс, Р. Даймонд).

Встановлено, що військові переважно характеризуються зниженим рівнем адаптаційних здібностей, що виражено у 62% респондентів. Їм складно адаптуватися до нових умов несення служби та соціальної організації в армії, специфічної для них «військової» форми життя. Вони відчують труднощі під час необхідності контактувати з іншими військовими з близького та дальнього оточення.

Побудова нових стосунків та відношення до соціальних нормативів поведінки викликає у них труднощі.

Високий адаптаційний потенціал виражений у 28% військових які легко адаптувалися до соціально-психологічних умов несення служби, мають потенціал для включення у професійну фахову військову діяльність, побудови стосунків у межах уставних відносин.

Також, 63% досліджуваних характеризуються низьким рівнем нервово-психічної стійкості до стресів. Їх часто відрізняють виражені ознаки стресу, депресивність у поведінці, неспроможність витримувати тривале навантаження під час несення служби та схильність відступати під час подолання труднощів. Низький рівень нервово-психічної стійкості військових ускладнює їх адаптацію до умов несення служби. Відсутність ознак нервово-психічної нестійкості зафіксована лише у 26% досліджуваних, які спроможні витримувати тривале напруження під час несення служби.

Окрім цього, визначено, що 43% військових мають низький рівень комунікативних здібностей. Їм важко взаємодіяти з оточуючими людьми, оскільки вони не мають наявних для цього комунікативних умінь встановлювати контакт, представляти себе, відстоювати власну думку, тощо, є надмірно інтровертованими в умовах пристосування до несення служби. Вони мають обмежені комунікативні можливості в умовах відновлення соціального функціонування. Натомість, для 41% військових властивий високий рівень комунікативних здібностей, умінь взаємодіяти з оточуючими, проте ефективно адаптуватись під час несення служби їм може заважати нова для них система організації уставних відносин.

Також, переважна більшість (61%) досліджуваних має виражену моральну нормативність, дотримується моральних норм у взаємодії з оточуючими людьми під час несення служби. Це виступає вагомим показником адаптаційних здібностей досліджуваних, оскільки допомагає їм спілкуватися з оточуючими. На низькому рівні дана якість виражена лише у 14% військових.

Отже, досліджувані військові характеризуються зниженим адаптаційним потенціалом та нервово-психічною нестійкістю в умовах пристосування до несення служби. При цьому, їм властиві певною мірою розвинуті комунікативні уміння та моральна нормативність, що дозволяє успішно спілкуватись з побратимами та керівництвом, проте ці їх потенціальні можливості часто не можуть бути реалізовані в умовах ускладнення процесу адаптації до «військового життя».

56% військових не очікують позитивного ставлення від оточуючих. Перебуваючи постійно в ситуації ускладненої взаємодії в умовах пристосування до служби, такі військові не очікують позитивного ставлення від оточуючих, налаштовані на конфліктну взаємодію, передбачають її напружений характер. Позитивне ставлення

від оточуючих очікують лише 24% досліджуваних вибірки, які не бояться спілкування з представниками соціального середовища і прагнуть його здійснювати, очікують позитивного ставлення від інших людей.

Негативна тенденція у адаптації досліджуваних відзначилась і на їх самосприйнятті. Так, 54% досліджуваних характеризуються негативним ставленням до свого «Я», негативно оцінюють свої особистісні якості. Тільки 20% досліджуваних мають усталене позитивне відношення до власного «Я», позитивно розцінюють свої особистісні якості і вважають, що можуть бути цікавими для інших людей у контексті взаємодії в умовах несення служби.

При цьому, більшість досліджуваних (60%) характеризуються переважанням негативних емоцій під час міжособистісної взаємодії в умовах несення служби. Вони відчувають тривогу, негативні переживання під час перебування в умовах несення служби.

Тільки 25% досліджуваних характеризуються позитивними емоційними переживаннями під час перебування у контактах з оточуючими людьми, вони раді соціальним контактам, стосункам із оточуючими, налаштовані на спілкування з оточуючими.

Також, переважна більшість (60%) досліджуваних не мають вираженого прагнення до домінування у соціальних контактах. Вони як правило займають позицію того, кого ведуть, не переймаючи на себе роль лідера у взаємодії. Це може бути пов'язано з їх невпевненістю у своїх силах та комунікативних можливостях, що характерно для ситуації адаптації до умов несення служби.

Тобто, військові переважно не адаптовані до системи соціальних контактів в умовах несення служби і нових для них уставних відносин, що виражається у їх соціально-психологічних труднощах. Вони не очікують позитивного ставлення від оточуючих, відчувають емоційний дискомфорт від спілкування, що виражається у погіршенні ставлення військових до власного «Я».

ЛІТЕРАТУРА

1. Гарнага М.В. Соціалізація військовослужбовців строкової служби у збройних силах України як чинник адаптації до особливих умов. *Досягнення сучасної психологічної науки і практики: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (18 квітня, 2020 р.).* Донецьк, 2020. С.18–21.
2. Доценко Л. Психологічні чинники адаптації військовослужбовців строкової служби в умовах військової частини. *Вісник Національного університету оборони України.* 2019. №.2. С.49–55.
3. Шестопалова Л. Ф., Кожевнікова В. А., Бородавко О. О. Дослідження трансформації індивідуально-психологічних особливостей комбатантів, які перебували у зоні АТО. *Український вісник психоневрології.* 2017. № 25. С.162–162.